

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรม การจัดงานศพของชาวล้านนา

FACTORS INFLUENCING THE CHANGING OF BELIEF AND FUNERAL RITUAL OF LANNA

ศิววัฒน์ ชัยวงศ์*

Silawat Chaiwong

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาโดยมีวัตถุประสงค์ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาพัฒนาการของความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา ประการที่สอง เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา ประการที่สามเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา

ผลการวิจัยทั้งหมดพบว่า พัฒนาการของความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาคือ พิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาเป็นพิธีกรรมที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา พราหมณ์ ตลอดจนด้านไสยศาสตร์ พิธีกรรมการจัดงานศพของสามัญชนชาวล้านนา เมื่อมีคนเสียชีวิตขึ้นในบ้านจึงเป็นเรื่องญาติพี่น้อง ตลอดจนจนถึงคนในชุมชนที่จะแสดงออกถึงบทบาทหน้าที่ ที่พึงกระทำต่อผู้ตายตามหลักทางพระพุทธศาสนาการจัดงานศพของชาวล้านนา พิธีกรรมการจัดงานศพมีการจัดที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของการตาย ซึ่งชาวล้านนาได้มีการจัดลักษณะการตายออกเป็น 2 ประเภท คือ ตายดี และตายร้าย พิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนามีขั้นตอนการทำศพอย่างละเอียดลออ เช่น การอาบน้ำศพ การหีวมศพ การทำโลง และการเผาศพ เป็นต้น นอกจากนี้ชาวล้านนายังมีความเชื่อในพิธีกรรมการจัดงานศพที่เป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น เช่น ความเชื่อเรื่องนกหัสติลิงค์ ความเชื่อเรื่องการทำปราสาทศพ และความเชื่อเรื่องการอยู่เฮือนเย็น เป็นต้น ทั้งนี้ในงานวิจัยฉบับนี้ยังได้พบถึงความเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา กล่าวคือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา เช่น ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม คือ ลักษณะของความช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนหรือหมู่บ้าน เกิดความเปลี่ยนแปลงกลายมาเป็นซื้อขายและกลายมาเป็นเรื่องของธุรกิจงานศพ ขายปราสาท ขายพวงหรีดและธุรกิจ สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์และร้านบริการงานศพครบวงจร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งมีอิทธิพลต่อพิธีการจัดงานศพเนื่องด้วยงานศพเป็นสิ่งสะท้อนฐานะทางการเงินของผู้ตาย ฉะนั้นเมื่อคนมีฐานะดีเสียชีวิตลงการจัดพิธีกรรมศพก็ย่อมจะจัดดีตามฐานะดังนั้นเศรษฐกิจจึงเป็นตัวแปรที่สำคัญในเรื่องของพิธีกรรมงานศพ และปัจจัยทางการ

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

เมืองละการปกครอง คือ เกิดจากการนำเข้าพิธีกรรมการจัดงานศพจากภายนอกและสำนึกของตัวผู้นำที่ต้องการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมการจัดงานศพของสังคมล้านนา

นอกจากนี้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนามีอยู่ 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง พิธีกรรมกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาภายใต้ระบบทุนนิยม กล่าวคือ ปัจจุบันพิธีกรรมเรื่องงานศพได้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยลักษณะของการทำพิธีนั้นไม่ได้มุ่งเพื่อการไว้อาลัยแก่ผู้ตายเพียงอย่างเดียวแต่มีเรื่องของธุรกิจมาเกี่ยวข้อง ประการที่สอง ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นพิธีกรรมการจัดงานศพจากอดีตสู่ปัจจุบัน กล่าวคือ ปัจจุบันพิธีกรรมการจัดงานศพนี้ได้ถูกตีความหมายและมีวิถีปฏิบัติแตกต่างจากเดิมไปมาก คือ แต่เดิมแบบชาวล้านนาได้มีการจัดพิธีกรรมเรื่องศพเรียบง่ายขั้นตอนการจัดพิธีศพมีน้อย แต่ปัจจุบันเน้นขั้นตอนพิธีการและมีค่าใช้จ่าย และประการที่สาม หนังสืออนุสรณ์งานศพลักษณะแนวคิดดังกล่าวไม่ได้ปรากฏขึ้นในสังคมชาวล้านนาซึ่งหากเปรียบเทียบกับหนังสืออนุสรณ์งานศพเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมการจัดการงานศพก็ไม่ถือว่าหนังสืออนุสรณ์งานศพนั้นอยู่ในพิธีกรรมของการจัดพิธีศพของชาวล้านนา เนื่องจากชาวล้านนาไม่ได้มีวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรมการจัดการศพแบบนี้

คำสำคัญ: พิธีกรรมการจัดงานศพ, ความเปลี่ยนแปลง, ชาวล้านนา

ABSTRACT

This article is part of the research topic is factors influencing in the beliefs and rite of the funeral of Lanna people. The objective of the research have three point, first to study the development of the beliefs and rite of the funeral of Lanna people, second to study the factors that influence the beliefs and rite of the funeral of Lanna rite people and third to analyze trends, changes in the beliefs and rite of the funeral of Lanna people.

The study found that the development of the beliefs and rite of the funeral is the funeral rites of Lanna that combines Buddhism, Brahmanism and the superstition. The funeral rites of general of Lanna people when someone died in my house, it is relative including to People in the community to express their roles. Towards the victim based on Buddhism. Moreover the funeral rites are different according to the nature of death. Lanna people have 2 case, Dead and Evil Dead the funeral rites of the Lanna people have many step carefully, like a cleaning body victim, the hair making and cremation. Moreover, Lanna also have faith in the funeral rites that are characteristic of the local casket and cremation. Such beliefs Hastilinga, Belief in the castle. And beliefs about the Huan Yen. In this research also has found the change of the funeral rites of Lanna people is Factors that influence

the beliefs and rite of the funeral of Lanna people. Factors such as the social, cultural is complementary nature of the help of the community or village was changed into a trade and business of funeral, The economic factor is the capitalist economy is Influence ceremonial funerals because funerals are reflecting the financial position of the deceased. So the economy is a importance in the funeral rites, finally factor of politics and government is the funeral rites imports from outside and the realization of the changes in the funeral rites of Lanna people by leader.

In addition to changing trends for beliefs and rite, funerals of Lanna people are three reasons, first the ritual of the funeral of the Lanna people under capitalism. Now rite funeral has been linked to a capitalist economy by the looks of it, do not aim for a memorial to the dead, but is only a matter of business involved, second the funeral rites changes from the past to the present is Currently, the funeral rites have been interpreted and practices are very different from the original. Originally a traditional Lanna rite of the dead simple procedure with small ceremony. But the current emphasis on formalities and procedures are costly, third Book memories cremation concept does not appear in the Lanna people.

Keywords: Rite of the funeral, Changing, Lanna people

1. บทนำ

ชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผูกพันอยู่กับชนบประเพณี ระเบียบแบบแผนที่สังคมได้กำหนดไว้แล้วปฏิบัติสืบต่อกันมาทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การตาย การแต่งงาน ซึ่งเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหรือประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล ตรุษ สารท การขึ้นบ้านใหม่ (ทูลปลูกปัญญา, 15 กรกฎาคม) โดยประเพณีที่เกี่ยวกับการตายนับเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ผู้คนให้ความสำคัญ ถือว่าเป็นการไว้อาลัยและส่งผู้ตายซึ่งเป็นญาติพี่น้องไปสู่อีกภพหรือไปอยู่กับพระเจ้าแล้วแต่ความเชื่อของแต่ละศาสนาและความเชื่อ คนไทยส่วนใหญ่ซึ่งนับถือศาสนาพุทธก็จะมีพิธีกรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ในส่วนของภาคกลางนั้น จะมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน คือ มีการรดน้ำศพ สวดศพ 7 คืน ก่อนฌาปนากิจศพ ขณะที่ชาวไทยเชื้อสายจีนในบางพื้นที่ เช่น ในจังหวัดตรังจะมีพิธีที่แตกต่างออกไปเล็กน้อย ก่อนพิธีฝัง มีการตั้งศพสวดบำเพ็ญกุศลและจัดเลี้ยงแขกด้วยอาหาร ขนม และผลไม้หลากหลายแต่จะไม่นำเนื้อวัวมาปรุงอาหาร ในวันฝังศพก็จะนำศพไปยังสุสานก่อนยกศพจะมีการเช่นไหว้หม้อย่าง หลังจากนั้นก็ใช้เป็นอาหารเลี้ยงแขกควบคู่กับหมี่หรือข้าว เสร็จพิธีฝังแล้วลูกหลานจะนำกระดาษรูปกลับบ้าน จัดทำป้ายชื่อผู้ตายวางรวมไว้บนหิ้งบูชาบรรพ-บุรุษของตระกูล ส่วนที่หลุมฝังศพหรือฮวงซุ้ยก็จะมีการทำบุญเซ็งเม้งเป็นประจำทุกปี

ชาวพุทธล้านนา ในภาคเหนือตอนบนมีอารยธรรมที่น่าสนใจมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ มีวิถีชีวิตอย่างเรียบง่าย มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่างๆ ทั้งในด้านวัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจ โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม และนามธรรม เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงพิธีกรรมต่างๆ ในรูปแบบเฉพาะ และเป็นภูมิภาคที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นของตนเอง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 4 กันยายน 2558) วัฒนธรรมพื้นฐานที่เกิดขึ้นมา ตั้งแต่เกิดจนตายซึ่งเป็นเรื่องที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อนควรแก่การศึกษาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวกับคนตาย (หนานเต๋า, 2517: 15) นับเป็นพิธีกรรมที่สำคัญอย่างยิ่งของชุมชนล้านนาและภาคเหนือตอนบนมีธรรมเนียมปฏิบัติและขั้นตอนกระบวนการต่างๆ อย่างละเอียดซับซ้อน (อนุมาน ราชชน, ม.ป.ป.: 24) ทั้งในเรื่องการเตรียมศพ พิธีการตั้งศพและการเคลื่อนย้ายศพ รวมถึงพิธีการเผาศพ และส่วนประกอบอีกประการหนึ่งที่สำคัญกับพิธีกรรมดังกล่าว (ปราณี วงษ์เทศ, 2534: 14) คือเรื่องพิธีกรรมในการตายของมนุษย์แท้จริงก็คือการกำจัดศพ ซึ่งถือว่าเป็นของเสียของเนา เป็นสิ่งอันอุจาดตา โดยมีวิธีการต่างๆ กันตามท้องถิ่น เช่น ผัง เผา ลอยน้ำฯ โดยเมื่อนำความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายมาประยุกต์หลอมรวมกัน จึงเกิดการทำพิธีศพในลำดับต่อมา แม้แต่ล้านนาเอง ก็มีวิธีการในการนี้แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ แต่ก็มีวัตถุประสงค์หลักเดียวกัน คือ ส่งวิญญาณของผู้ตายไปสู่สวรรค์ เมื่อพิจารณาสภาพสังคมและเศรษฐกิจของภาคเหนือตอนบน ได้รับวัฒนธรรมในพื้นที่ต่างๆ ในสังคม ก่อให้เกิดความเจริญในด้านต่างๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การคมนาคม การศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภคและอื่นๆ ทำให้สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ทักษะคติ รวมถึงความเชื่อเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการทำปราสาทศพของภาคเหนือตอนบน

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา เพื่อศึกษาพัฒนาการของความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา และวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา โดยผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา ตลอดจนการอนุรักษ์สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวล้านนาสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา
3. เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตามรูปแบบการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม (Observer) นอกจากนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary study) รวมทั้งการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work)

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยได้วางกรอบการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาถึง การพัฒนาการของความเชื่อและพิธีกรรมว่าเป็นอย่างไร และใช้เครื่องบันทึกภาพและเสียง การสัมภาษณ์ จะเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีงานศพของชาวล้านนา โดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด ซึ่งผู้สัมภาษณ์จะตั้งประเด็นเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าถึงประสบการณ์ในประเด็นต่างๆ

4. ผลการศึกษา

การศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการของความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา

จากการศึกษาพัฒนาการของความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาในพื้นที่ศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้ได้ข้อค้นพบโดยแบ่งเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

1.1 พิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาเป็นพิธีกรรมที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา พราหมณ์ ตลอดจนด้านไสยศาสตร์ เพราะชาวล้านนาถือว่าการตายเป็นเรื่องที่สำคัญของคนในหมู่บ้านที่จะต้องช่วยเหลือกัน ไม่ว่าจะเป็นงานศพของชาวบ้าน หรือเจ้านาย ตลอดจนงานศพของพระสงฆ์ ชาวล้านนา

1.2 ความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของสามัญชนชาวล้านนา เมื่อมีคนเสียชีวิตขึ้นในบ้านจึงเป็นเรื่องญาติพี่น้อง ตลอดจนถึงคนในชุมชนที่จะแสดงออกถึงบทบาทหน้าที่ ที่พึงกระทำต่อผู้ตายตามหลักทางพระพุทธศาสนา คือ หลักของความกตัญญูกตเวที หลักของทศ 6 และสังคหวัตถุ 4 การจัดพิธีกรรมศพของชาวพุทธล้านนาต้องปฏิบัติตามคติ ความเชื่อ ให้ถูกต้องตามประเพณี

1.3 ชาวล้านนามีพื้นฐานความเชื่อจากอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ว่าด้วยเรื่องของวิญญาณผู้ตายจะไปอาศัยร่างใหม่ พิธีกรรมการเผาศพจึงมุ่งเน้นความเชื่อในเรื่องของโลภหน้า โดยการทำให้อาณัติของผู้ตายได้รับประโยชน์มากที่สุด

1.4 การจัดงานศพของชาวล้านนา มีการจัดที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของการตาย ซึ่งชาวล้านนาได้มีการจัดลักษณะการตายออกเป็น 2 ประเภท คือ ตายดี และตายร้าย

- การตายดี คือ การตายเพราะหมดอายุขัย เช่น ตายด้วยโรคชรา เป็นต้น การตายดีจะมีการประกอบพิธีตามพิธีตามประเพณีได้อย่างครบถ้วน

- การตายร้าย หรือตายโหง เป็นการตายที่เกิดขึ้นด้วยฉับพลันทันด่วน มีการตายด้วยอุบัติเหตุ หรือลักษณะที่ไม่ใช่เป็นการตายโดยธรรมชาติ การจัดพิธีกรรมศพจะทำการฝังในวันที่ตาย

โดยทันที ในปัจจุบันไม่ว่าจะตายดีหรือตายไม่ดี การประกอบพิธีตั้งจิตบำเพ็ญกุศล การจุศพ การลากใช้วิธีเดียวกันหมด

1.5 พิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนามีขั้นตอนการทำศพอย่างละเอียดลออเป็นรูปแบบทั้งที่มีส่วนใกล้เคียงหรือเป็นแบบแผนเดียวกันกับประเพณีงานศพของภาคอื่นๆ อาจมีบางขั้นตอนและการประกอบพิธีกรรมบางประการที่เป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น เช่น การอาบน้ำศพ การหิวนศพ การทำโลง และการเผาศพ เป็นต้น

1.6 พิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนามีเรื่องความสัมพันธ์ของชนชั้นเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ ในสังคมล้านนานั้นเป็นสังคมที่มีลักษณะของการแบ่งความสำคัญของตัวบุคคลที่มีความแตกต่างกันออกไปโดยความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะความสัมพันธ์ของคนที่ไม่เท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้จึงนำไปสู่ประเพณีหรือวิถีปฏิบัติที่แตกต่างกันในเรื่องของพิธีการจัดงาน แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ 1. พิธีการทำศพเกิดจากวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมแบบวัฒนธรรมชาวบ้านสามัญชน โดยความคิดดังกล่าวพบมากในประชาชนทั่วไปที่มีการจัดงานศพและพิธีการทำศพแบบเรียบง่ายไม่เน้นเรื่องพิธีที่ซับซ้อน แต่จะเน้นในเรื่องการสำนึกร่วมในการไว้อาลัยต่อการจากไปของผู้ตายเท่านั้นเอง 2. พิธีการทำศพเกิดจากวัฒนธรรมของชนชั้นผู้นำ เช่น พระมหากษัตริย์พระราชวงศ์สิ้นพระชนม์ลงหรือแม้แต่พระสงฆ์ถึงแก่กรรมภาพไปก็จะมีการจัดศพให้ยิ่งใหญ่กว่าบุคคลธรรมดาสามัญทั้งนี้เพื่อเป็นการยืนยันว่าบุคคลนั้นเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วก็จะกลับไปสู่ภพภูมิที่มาหรือไปบังเกิดในภูมิที่สูงกว่า ดังนั้นงานศพจึงมีความยิ่งใหญ่และหรูหรา

1.7 ความเชื่อเรื่องนกหัสดีลิงค์ พิธีกรรมงานศพของชาวล้านนามีลักษณะของการส่งศพภายใต้ความเชื่อเรื่องนกหัสดีลิงค์ที่เป็นพาหนะของผู้มีบุญ กล่าวคือ นกหัสดีลิงค์เป็นนกในวรรณคดีไทย ตัวเป็นนก หัวเป็นราชสีห์ มีวง มีงา เนื้อสีแดง ดังนั้นในพิธีงานศพของพระเถระเราจึงเห็นปราสาทบรรจุศพทำเป็นรูปนกหัสดีลิงค์ ลักษณะของการทำปราสาทศพของชาวล้านนาที่ทำเป็นรูปแบบของนกหัสดีลิงค์นี้ส่วนใหญ่จะทำต่อเนื่องเป็นพิธีของพระสงฆ์ที่หรือพระเถระชั้นผู้ใหญ่เท่านั้น

1.8 ปราสาทศพของคนล้านนา ประเพณีวัฒนธรรมของคนล้านนาเมื่อมีคนตายจะต้องจัดพิธีงานศพขึ้นเพื่อเป็นการไว้อาลัยแก่คนตายอย่างสมเกียรติ พิธีงานศพของคนล้านนามีการจัดแต่งปราสาทใส่ศพประดับด้วยดอกไม้สดหรือแห้งอย่างสวยงาม ถือว่าเป็นการยกย่องผู้ตายให้ได้ขึ้นไปสู่สวรรค์ รูปแบบของปราสาทงานศพมีด้วยกัน 2 รูปแบบคือ 1. ปราสาทที่ทำด้วยไม้ 2. แก้วีมาประดับในปราสาท สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

1.10 การอยู่เฝ้าเอนเอนของชาวล้านนา “เอนเอน” เป็นลักษณะของบรรยากาศของบ้านที่มีคนตายที่มีบรรยากาศของความโศกเศร้า ดังนั้นจากบรรยากาศดังกล่าวญาติพี่น้องคนใกล้ชิดจึงต้องอยู่เป็นเพื่อนเจ้าของบ้านที่มีคนตาย โดยการอยู่เป็นเพื่อนนั้นอาจอยู่ 3 คืน หรือ 7 คืน กิจกรรมระหว่างการอยู่เอนเอนประกอบด้วยการเล่านิทาน การพบปะพูดคุยกันระหว่างหนุ่มสาว นอกจากนี้ยังมีการเล่นดนตรีพื้นเมืองของล้านนา คือ สะล้อ ซึ่งทำให้เจ้าภาพงานศพคลายความเศร้า เป็นต้น

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา

ปัจจัยที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา คือ

1. ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม คือ ความมีน้ำใจของคนในชุมชนที่ทำกิจกรรม ต่างๆ ในชุมชนร่วมกัน การทำงานต่างๆ มีการแข่งขันกันน้อย วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันการช่วยเหลือดังกล่าวไม่ผลตอบแทนเรื่องของการจ้างแรงงานหรือตัวเงิน ลักษณะของความช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนหรือหมู่บ้านเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในสังคมปัจจุบัน คือ ความคิดช่วยเหลือเกื้อกูลกันต้องเปลี่ยนมาเป็นการจ้างต้องอาศัยเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการเข้ามาช่วยเหลือเพราะมองถึงผลประโยชน์มากขึ้นสิ่งที่เคยช่วยเหลือกันก็กลายมาเป็นซื้อขาย ด้วยเหตุผลนี้จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่มีผลทำให้พิธีกรรมการจัดงานศพเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทั้งนี้รวมถึงความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการเรื่องการค้าขาย งานศพจึงกลายมาเป็นเรื่องของธุรกิจงานศพ ขายเป็นปราสาท ขายเป็นพวงหรีดและธุรกิจ สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ และร้านบริการงานศพครบวงจร

2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คือ เป็นผลพวงมาจากระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ คือ เศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งมีอิทธิพลต่อสังคมต่างๆ ผลจากการพัฒนาระบบเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้คนในชุมชนมีการแข่งขันกันในเรื่องฐานะความเป็นอยู่ ดังนั้นจึงส่งผลต่อเรื่องพิธีการจัดงานศพเนื่องด้วย งานศพเป็นสิ่งสะท้อนฐานะทางการเงินของผู้ตาย ฉะนั้นเมื่อคนมีฐานะดีเสียชีวิตลงการจัดพิธีกรรมศพก็ย่อมจะจัดดีตามฐานะดังนั้นเศรษฐกิจจึงเป็นตัวแปรที่สำคัญในเรื่องของพิธีกรรมงานศพ ฉะนั้นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดพิธีกรรมศพ กล่าวคือเมื่อมีคนเสียชีวิตลงการจัดเตรียมสิ่งของที่ใช้จัดงานศพงานศพทุกชนิดเจ้าภาพแทบไม่ต้องจัดเตรียมอะไรเลยเพราะมีร้านบริการงานศพครบวงจรอยู่แล้ว

3. ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง คือ ความเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมการจัดงานศพในด้านการเมืองการปกครองที่เกิดในงานวิจัยฉบับนี้จะศึกษาในลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้นำท้องถิ่นที่ผลต่อการกำหนดพิธีกรรมโดยเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมการจัดงานศพที่เกิดขึ้นในสังคมชาวล้านนาเกิดจาก ผู้นำชุมชน และนักการเมืองท้องถิ่น เหล่านี้ได้ผ่านประสบการณ์และมีโอกาสไปร่วมพิธีกรรมศพในชุมชนอื่น หรือในต่างถิ่นอยู่บ่อยครั้งเมื่อเห็นพิธีกรรมจากถิ่นอื่นที่เห็นว่าเหมาะสม จึงนำมาประยุกต์ใช้ เช่น การถวายจตุปัจจัย และการทอดผ้าบังสุกุล ในการสวดพระอภิธรรมศพ และการทอดผ้าบังสุกุล และผ้าไตรบังสุกุล ในพิธีเผาศพหรือฌาปนกิจ เป็นต้น นอกจากนี้การนำเข้าพิธีการเผาศพจากชุมชนภายนอกแล้วยังมีเรื่องความคิดหรือสำนึกของผู้นำอีกด้วย กล่าวคือสำนึกของผู้นำในสังคมในขณะนั้น ผู้นำต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงในสังคมเกิดขึ้นโดยไปได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงภายนอก ฉะนั้น ผู้นำจึงถือว่ามีความสำคัญอย่างมากเพราะผู้นำทำหน้าที่ประสานงานให้ชาวบ้านสามารถอยู่ร่วมกันได้

3. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาในพื้นที่ศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้ได้ข้อค้นพบโดยแบ่งเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่ง เรื่องพิธีกรรมกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาภายใต้ระบบทุนนิยม กล่าวคือ ปัจจุบันพิธีกรรมเรื่องงานศพได้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยลักษณะของการทำพิธีนั้นไม่ได้มุ่งเพื่อการไว้อาลัยแก่ผู้ตายเพียงอย่างเดียวแต่มีเรื่องของธุรกิจมาเกี่ยวข้อง เช่น บริการรถรับศพ การเตรียมศพบรรจุโลง ธุรกิจทำโลงศพ ธุรกิจการจัดดอกไม้ การจัดอาหารของว่างเลี้ยงแขก การจัดเตรียมพิธีสงฆ์ นิมนต์พระ การสวดศพ การจัดเตรียมสิ่งของถวายพระ จนกระทั่งพิธีการการเผาศพ เป็นต้น ซึ่งเป็นลักษณะบริการเป็นระบบครบถ้วน การตายหรือพิธีการจัดงานศพนี้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับระบบตลาดในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ฉะนั้นความเป็นเนื้อแท้เรื่องของงานศพไว้อาลัยของผู้ล่วงลับไปนั้นจึงถูกทำให้ลดความสำคัญลง และถูกแทนที่ด้วยการแสดงฐานะทางเศรษฐกิจของเจ้าภาพให้ประจักษ์แก่แขกผู้มาร่วมงาน

ประเด็นที่สอง เรื่องความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นพิธีกรรมการจัดงานศพจากอดีตสู่ปัจจุบัน กล่าวคือ ปัจจุบันพิธีกรรมการจัดงานศพนี้ได้ถูกตีความหมายและมีวิถีปฏิบัติแตกต่างจากเดิมไปมาก คือ แต่เดิมแบบชาวล้านนาได้มีการจัดพิธีกรรมเรื่องศพเรียบง่ายขั้นตอนการจัดพิธีศพมีน้อย สิ่งของที่ใช้สักระยะส่วนใหญ่เป็นเครื่องหอม มีการทำบุญอุทิศกุศลให้ผู้ล่วงลับ ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตเป็นอย่างมากเพราะงานศพจะนิยมตั้งศพบำเพ็ญไว้ที่บ้านไม่นิยมตั้งศพไว้ที่วัดแต่อย่างใด การสวดนิยมใช้บทสวดอภิธรรม 7 คัมภีร์ การสวดอภิธรรมศพใช้บทเดียวกันทั่วสังฆปริณมณฑลของการปกครองคณะสงฆ์ไทย เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของคณะสงฆ์ ตั้งแต่การใช้บทสวดสียาได้แต่ละอำเภอมีไม่เกิน 3-4 วัด บางอำเภอไม่เคยรู้จักบทสวดสียานี้ พิธีกรรมงานศพที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นเพราะในปัจจุบันนี้การจัดงานศพนั้น นิยามตั้งศพไว้ที่วัดแล้วให้พระภิกษุสามเณรจัดการทั้งหมด ทำให้ประเพณีที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ค่อยๆ หายไปทีละน้อยจนไม่มีผู้สืบสานต่อการจัดพิธีงานศพ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยภายนอกที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมต่างท้องถิ่นและด้วยกระแสของโลกยุคทุนนิยมที่ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบตัวแทน ล้วนแต่เป็นสาเหตุทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงการจัดพิธีศพ

ประเด็นที่สาม เรื่องจากพิธีกรรมสู่หนังสืออนุสรณ์งานศพ กล่าวคือ ในปัจจุบันการความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา คือ แต่ก่อนชาวล้านนาไม่ได้มีวิธีการจัดทำหนังสืออนุสรณ์ศพเหมือนปัจจุบัน จากการวิจัยพบว่าชาวล้านนาได้มีการจัดทำหนังสืออนุสรณ์งานศพนี้ก็เนื่องด้วยการได้รับอิทธิพลการพัฒนาเรื่องเทคโนโลยีการพิมพ์และอิทธิพลของชนสูง เพราะเนื่องด้วยปกติแล้วหนังสืออนุสรณ์งานศพจะนิยมทำเฉพาะผู้เสียชีวิตที่อยู่ทางภาคกลางและเป็นชนชั้นสูงที่มีหน้าตาทางสังคม โดยแนวคิดของการทำหนังสืออนุสรณ์งานศพ คือ ความตายอาจนำมาซึ่งการไว้อาลัย สรรเสริญ คุณงามความดีของผู้ตายภายใต้ภาพลักษณ์ที่ผู้คนรับรู้ในขณะที่ผู้ตายยังคงมีชีวิต และภายใต้สิ่งต่างๆ ที่ความตายสร้างและหยิบยื่นให้กับสังคมของผู้มีชีวิต ดังนั้นกล่าวแบบง่าย ๆ ก็คือ หนังสืออนุสรณ์งานศพเป็นภาพความทรงจำของผู้ตายที่ต้องการให้ผู้อื่นได้รับรู้และจดจำภายหลังการเสียชีวิตไปแล้ว โดยลักษณะแนวคิดดังกล่าวไม่ได้ปรากฏขึ้นในสังคมชาว

ล้านนาซึ่งหากเปรียบเทียบกับหนังสืออนุสรณ์งานศพเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมการจัดการงานศพก็ไม่ถือว่าหนังสืออนุสรณ์งานศพนั้นอยู่ในพิธีกรรมของการจัดพิธีศพของชาวล้านนา เนื่องจากชาวล้านนาไม่ได้มีวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรมการจัดการศพแบบนี้

5. อภิปรายผล

ประเด็นที่หนึ่ง พัฒนาการของความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา

ในประเด็นเรื่องพัฒนาการของความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาสามารถนำแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อมาอธิบายโดยแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อได้อธิบายว่าความเชื่อเป็นกลไกทางความคิดอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่ดำรงควบคู่กับมนุษย์มาตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นเรื่องของการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมของสังคม ผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนาและความรู้ด้านอื่นๆ หรือตอบสนองความต้องการของมนุษย์ตั้งแต่ระดับความอยู่รอดตลอดไปจนถึงความกระจ่างด้านภูมิปัญญา ซึ่งจะมีความแตกต่างเปลี่ยนไปได้ตามความแตกต่างของแต่ละสภาพแวดล้อมของสังคม ความเชื่อ มีความสัมพันธ์กลมกลืน เกื้อกูลสนับสนุนควบคู่กับชีวิตมนุษย์มาเป็นเวลานาน แม้ปัจจุบันวิทยาศาสตร์จะเจริญก้าวหน้าและมีอิทธิพลต่อชีวิตมากขึ้น แต่มนุษย์ไม่อาจปฏิเสธ ความเชื่อทางไสยศาสตร์และคาถาอาคมที่มีอยู่ได้ จึงยอมรับค่านิยมในการปฏิบัติต่อความเชื่อในรูปแบบต่างๆ (บุญลือ วันทายนต์, 35(6): 47) ดังนั้นหากนำแนวคิดดังกล่าวเข้ามาอธิบายเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของการจัดงานศพชาวล้านนาจะพบว่าพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนานั้นมีพื้นฐานพิธีกรรมมาจากความเชื่อทั้งนั้น กล่าวคือ พิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาเป็นพิธีกรรมที่ผสมผสานความเชื่อทางศาสนาระหว่างพุทธศาสนาพราหมณ์ ตลอดจนด้านไสยศาสตร์แต่อย่างไรรั้นจากการศึกษาพบว่าพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาจะได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ โดยชาวล้านนาถือว่าการตายเป็นเรื่องที่สำคัญของคนในหมู่บ้านที่จะต้องช่วยเหลือกัน ไม่ว่าจะเป็นงานศพของชาวบ้าน หรือเจ้านาย ตลอดจนงานศพของพระสงฆ์ ชาวล้านนา ความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของสามัญชนชาวล้านนา ตลอดจนจนถึงคนในชุมชนที่จะแสดงออกถึงบทบาทหน้าที่ ที่พึงกระทำต่อผู้ตายตามหลักทางพระพุทธศาสนา คือ หลักของความกตัญญูกตเวที หลักของทศ 6 และสังคหวัตถุ 4 การจัดพิธีกรรมศพของชาวพุทธล้านนาต้องปฏิบัติตามคติ ความเชื่อ ให้ถูกต้องตามประเพณี เพื่อความอยู่ดีมีสุข ของญาติพี่น้อง และผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว นอกจากความเชื่อเรื่องศาสนาพุทธแล้วชาวล้านนามีพื้นฐานความเชื่อจากอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ว่าด้วยเรื่องของวิญญาณผู้ตายจะไปอาศัยร่างใหม่ พิธีกรรมการเผาศพจึงมุ่งเน้นความเชื่อในเรื่องของโลกหน้า โดยการทำให้วิญญาณของผู้ตายได้รับประโยชน์มากที่สุด ดังนั้นในประเด็นเรื่องพัฒนาการของความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนานั้นจึงลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดของความเชื่อซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายในข้างต้น ทั้งนี้ความเชื่อพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นลักษณะความเชื่อที่เป็นลักษณะพิเศษแตกต่างจากสังคมอื่นทั่วไป ซึ่งก็คือ เป็นลักษณะสังคมที่ประกอบพิธีกรรมการจัดงานศพที่มีความผสมผสานระหว่างความเชื่อ

ทางศาสนาและความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ถึงแม้ว่าข้อเท็จจริงจะปรากฏความเชื่อที่เป็นของศาสนาพุทธมากกว่าความเชื่ออื่นๆ ก็ตาม ซึ่งสัมพันธ์กับงานของ อนันตพงษ์ ไกรเกรียงศรี ที่ศึกษาเรื่องประเพณีเผาศพปราสาทภาคเหนือ ซึ่งกล่าวถึงประเด็นเรื่องความเชื่อพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาว่าเป็นประเพณีเก่าแก่ของล้านนา โดยเริ่มจากในกลุ่มของพระสงฆ์ และขยายขอบเขตไปสู่ระดับเจ้าครองนคร คหบดี จนมาถึงกลุ่มบุคคลธรรมดาบุคคลที่มีพระคุณ พระสงฆ์ บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ โดยมีฐานคิดในเรื่องท่านทั้งหลายเหล่านี้ตอนมีชีวิตทำความดีไว้เยอะ เชื่อว่าต้องได้ไปเกิดเป็นเทวดา ซึ่งฐานคิดดังกล่าวก็จะสะท้อนความเชื่อเรื่องศาสนาเป็นสำคัญ

ฉะนั้นสรุปได้ว่าพัฒนาการของความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนามีความสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องความเชื่อเนื่องจากขั้นตอนพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับงานศพไม่ว่าจะเป็นเรื่องพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา ความเชื่อเรื่องนกหัสดีลิงค์ ปราสาทศพของชนล้านนา และการอยู่เฮือนเย็นของชาวล้านนา พิธีกรรมเหล่านี้ล้วนเกิดมาจากฐานแนวคิดเรื่องความเชื่อทั้งสิ้น

ประเด็นที่สอง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา

ในประเด็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาสามารถนำแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมงานศพและขั้นตอนการจัดงานศพมาอธิบายคือ ลักษณะการทำศพสมัยพุทธกาลนั้น ไม่มีการสร้างปราสาทศพที่เป็นหลักฐานซึ่งพิธีการจัดงานศพมีเพียง การจัดศพและการฝังศพ ส่วนการฝังศพมีน้อย กล่าวคือ ในสมัยพุทธกาลการทำศพไม่ได้มีพิธีกรรมที่ละเอียดมากนัก คงมีแต่พิธีกรรมถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีขั้นตอน อย่างละเอียด ตั้งแต่พิธีกรรมก่อนถวายพระเพลิง จนกระทั่งถึงพิธีกรรมหลังจากการถวายพระเพลิง ฉะนั้นในประเด็นเรื่องพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาจึงค่อนข้างไม่สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมงานศพและขั้นตอนการจัดงานศพ เพราะในปัจจุบันสังคมล้านนาได้มีพิธีกรรมเกี่ยวกับการจัดงานศพแตกต่างจากสังคมสมัยพุทธกาลเป็นอย่างมากกล่าวคือ ประเพณีงานศพของชาวล้านนาทั่วไป พบว่า มีขั้นตอนและการประกอบพิธีกรรมเป็นรูปแบบทั้งที่มีส่วนใกล้เคียงหรือเป็นแบบแผนเดียวกันกับประเพณีงานศพของภาคอื่นๆ อาจมีบางขั้นตอนและการประกอบพิธีกรรมบางประการที่เป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างอยู่บ้าง นอกจากนั้นการประกอบพิธีกรรมที่เคยกระทำกันในอดีตบางประการก็เลิกปฏิบัติ ทั้งนี้ แล้วแต่ความเหมาะสมตามความเชื่อ ความเคร่งครัดในพิธีกรรมของเจ้าภาพ และวัสดุสิ่งของเครื่องใช้ที่จะหามาได้ในการประกอบพิธีกรรม สิ่งที่แตกต่างกันชัดเจนเกี่ยวกับพิธีการจัดงานศพระหว่างปัจจุบันกับสมัยพุทธกาลคือ การทำปราสาท เนื่องจากประเพณีวัฒนธรรมของคนล้านนาเมื่อมีคนตายจะต้องจัดพิธีงานศพขึ้นเพื่อเป็นการ ไว้อาลัยแก่คนตายอย่างสมเกียรติ พิธีงานศพของคนล้านนาจะมีการจัดแต่งปราสาทใส่ศพประดับด้วยดอกไม้สดหรือแห้งอย่างสวยงาม ถือว่าเป็นการยกย่องผู้ตายให้ได้ขึ้นไปสู่สรวงสวรรค์ ปราสาทงานศพจะนิยมใช้ในพิธีงานศพของจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือเท่านั้น นอกจากนี้ลักษณะการทำศพก็คือการเผาเท่านั้นไม่มีลักษณะของการฝัง แต่อย่างไรรั้นลักษณะการทำพิธีกรรมการจัดงานศพแบบเรียบง่ายของสังคมชาวล้านนาก็มีลักษณะใกล้เคียงกับแนวคิดเกี่ยวกับความ

เชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพในสมัยพุทธกาล ดังนั้นในประเด็นเรื่องเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา งานวิจัยฉบับนี้จึงได้นำเสนอปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้วย โดยปัจจัยความเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาสามารถนำแนวคิดด้วยความเปลี่ยนแปลงเข้ามาวิเคราะห์ คือ จากผลการศึกษาพบว่าปัจจัยความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกิดจากปัจจัยทางด้านสังคมกล่าวคือ บริบทของชุมชนหรือหมู่บ้านที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับพิธีกรรมการจัดงานศพและบริบทของสังคมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงก็ย่อมส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอีกด้วยเช่นกัน คือ ลักษณะของสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์มีความเจริญ และได้รับอิทธิพลจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการสมัยใหม่ มีระบบการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย ผลพวงของการพัฒนาดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตสภาพสังคมล้านนาได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสแห่งสังคมเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ครอบครัว เครือญาติเพื่อนบ้าน เพื่อร่วมงาน วัด ชุมชน และหมู่บ้าน กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพราะความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม ค่านิยมที่ปรับเปลี่ยน การแข่งขันกันในสังคม จึงมีส่วนทำให้ วิถีชีวิตมีการปรับเปลี่ยนตามไปด้วยโดยเฉพาะพิธีกรรมศพ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีมาแต่ดั้งเดิมเป็นพิธีกรรมที่มีขั้นตอนค่อนข้างละเอียดเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปจาก เดิมจึงมีผลต่อพิธีกรรมการจัดงานศพเพราะว่างานศพเดิมนั้นเป็นเรื่องของญาติมิตรหมู่บ้านต้องรับผิดชอบร่วมกันเมื่อสังคมวัฒนธรรมการเห็นอกเห็นใจการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเปลี่ยนเป็นเรื่องการค้าขาย งานศพจึงกลายมาเป็นเรื่องของธุรกิจงานศพ ขายปราสาท ขายพวงหรีดและธุรกิจ สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์และร้านบริการงานศพครบวงจร ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคมดังกล่าว จึงสรุปได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงของสังคม และวัฒนธรรมมีผลต่อการจัดพิธีกรรมงานศพ ดังนั้นจึงสอดคล้องกับแนวคิด การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) และเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture Change) คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยยึดบรรทัดฐานทางสังคมเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกันมา การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นความแตกต่างในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนที่เข้าสัมพันธ์กัน และความแตกต่างในเป้าหมาย ซึ่งปรากฏออกมาในรูปแบบความเปลี่ยนแปลงที่มันเกิดขึ้นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและชาวบ้านในสังคมล้านนาในพิธีกรรมเกี่ยวกับการจัดงานศพซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้อย่างชัดเจนระหว่างอดีตถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองอีก แต่อย่างไรนั้นในประเด็นนี้จะเน้นความสำคัญต่อปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรมมากกว่าปัจจัยในด้านอื่นๆ เนื่องจากมีความสำคัญในเรื่องโครงสร้างสังคมโดยรวมและมีอิทธิพลอย่างมากที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา

ประเด็นที่สาม แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา

ในประเด็นเรื่องแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาสามารถนำแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงเข้ามาวิเคราะห์ คือ วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงไป

ได้ ด้วยวิธีการขอยืมหรือลอกเลียนแบบกัน(Cultural Borrowing) การหยิบยืมทางวัฒนธรรม หรือ การลอกเลียนแบบแผนวิธีการดำเนินชีวิตมาจากวัฒนธรรมอื่นนั้น ปรากฏว่ามีอยู่เสมอมาในสังคมต่างๆ ที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอื่น การติดต่อทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การติดต่อโดยตรงก็คือ การที่คนต่างวัฒนธรรมกันได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์ และแลกเปลี่ยนความคิด ค่านิยมและพฤติกรรมต่อกัน ซึ่งอาจจะเป็นไปได้หลายรูปแบบ อาทิ พุทธทางการเมือง การค้า การศึกษาในต่างประเทศ รวมไปถึงการเผยแพร่ศาสนาของคณะธรรมทูตต่างๆ และการอพยพเข้ามาทำมาหากินของคนต่างสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น ดังนั้นการที่ชาวล้านนาในปัจจุบันได้ติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมอื่นจึงมีโอกาสได้พบปะสังสรรค์ ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ค่านิยม ด้วยเหตุนี้จึงได้รับวิธีการดำเนินชีวิตมาจากวัฒนธรรมอื่น ประกอบกับ สื่อ ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น โทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์ ซึ่งบุคคลเหล่านั้นถูกถ่ายทอดวัฒนธรรมมาโดยไม่รู้ตัว จึงทำให้บุคคลเหล่านั้นลืมนวัตกรรมของตนเอง พิธีกรรมการจัดงานศพก็เป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่กำลังจะถูกสังคมลืมนั่นเอง และพร้อมที่จะเลือนหายไป ในท่ามกลางสังคมในปัจจุบัน เนื่องจากคนในสังคม มีความเชื่อพิธีกรรมการจัดงานศพลดน้อยลง มองประเพณีพิธีกรรมการจัดงานศพเป็นสิ่งที่ล้าหลัง ดังนั้นประเด็นเรื่องแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาจึงมีลักษณะตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น และข้อมูลซึ่งเป็นข้อเท็จจริงในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เช่น พิธีกรรมกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนาภายใต้ระบบทุนนิยมโดยมีลักษณะการตายหรือพิธีการจัดงานศพนี้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับระบบตลาดในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ดังนั้นความเป็นเนื้อแท้เรื่องของการไว้อาลัยของผู้ลี้ภัยไปนั้นจึงถูกทำให้ลดความสำคัญลงเนื่องจากพิธีการจัดงานศพนั้นกลายเป็นสัญญาณในการแสดงฐานะทางเศรษฐกิจของเจ้าภาพให้ประจักษ์แก่แขกผู้มาร่วมงาน นอกจากนี้ยังมีเรื่องของภารกิจเกี่ยวกับการรับจัดงานศพอย่างครบวงจร ทั้งนี้ยังมีประเด็นเรื่องหนังสืออนุสรณ์งานศพ ซึ่งเป็นลักษณะแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงเรื่องพิธีกรรมการจัดงานศพที่เกิดขึ้น คือ ในปัจจุบันจะพบว่าจากพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความประณีตและขั้นตอนของพิธีกรรมนั้น ถูกลดบทบาทลงเพียงแต่ทำให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้การตายของผู้ตายเฉพาะข้อมูลภายในหนังสืออนุสรณ์งานศพเท่านั้น ซึ่งผิดไปจากเดิมคือมีความยิ่งใหญ่ของพิธีกรรมการจัดงานศพที่เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้มาร่วมงาน เช่น การทำปราสาทนกหัสดีลิงค์และพิธีการฌาปนกิจที่ยิ่งใหญ่เพื่อแสดงความอาลัยและความเคารพต่อผู้เสียชีวิต

6. ข้อเสนอแนะ

ในการทำวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

1. สภาพบริบทของสังคมชาวล้านนาในพื้นที่ศึกษาที่มีความหลากหลายทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยมดังนั้นการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการ

จัดงานศพนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างมากที่ผู้วิจัยต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในบริบทพื้นที่ที่มีความหลากหลายของความเชื่อและบริบททางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าว

2. การทำวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ ผู้วิจัยต้องอาศัยการตีความจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างอย่างละเอียด เนื่องจากการให้ข้อมูลดังกล่าวอาจไม่ได้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานข้อเท็จจริง ดังนั้นผู้วิจัยต้องให้ความสำคัญอย่างมากกับการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล

3. การทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องเกี่ยวกับงานศพนั้นผู้วิจัยจะต้องมีความพร้อมตลอดเวลาในการเก็บข้อมูลในพื้นที่ เนื่องจากพิธีการจัดงานศพนั้นนั้นมีย่อจำกัดในด้านเวลาซึ่งก็คือ ระยะเวลาการจัดงานศพ และทั้งนี้ไม่สามารถกำหนดได้ว่าจะเกิดงานศพขึ้นเมื่อไหร่ที่จะให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูล ดังนั้นการเตรียมพร้อมในการลงพื้นที่ย่อมเป็นสิ่งสำคัญ

บรรณานุกรม

บุญลือ วันทายนต์. (มิดุนายน 2524). *ไสยศาสตร์* ใน พุทธจักร. 35(6): 47.

ปราณี วงษ์เทศ. (2534). พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พ

ริ้นดิงกรุ๊ป จำกัด .

หนานเต้จา. (2517). *ประเพณีล้านนาไทยและพิธีกรรมต่างๆ*. เชียงใหม่ : ประเทืองวิทยา.

อนุมาน ราชธน. *การตาย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การพิมพ์. ม.ป.ป.

อนัสพงษ์ ไกรเกรียงศรี. (2531). *ประเพณีเผาศพปราสาท ภาคเหนือ*. รายงานการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นประเทศไทย สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. *สถานที่ท่องเที่ยวทั่วไทย*. 2553. เว็บไซต์. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2558 จาก <http://www.tourthai.com/ThaiLandTravel/lamphang/index.php>.

